

naam **Hens Runhaar**
leeftijd **49**
opleiding **bestuurskunde**
carrière **buitengewoon**
hoogleraar leerstoelgroep
Beheer van biodiversiteit in
agrarisch cultuurlandschap aan
Wageningen Universiteit (2015-
2020), universitair hoofddocent
Copernicus Instituut voor
Duurzame Ontwikkeling van
Universiteit Utrecht

‘Er is een cultuuromschakeling nodig;
de vraag is of boeren natuurinclusieve
boeren zien als “goede” boeren’

‘Grote groep wil best natuurvriendelijk boeren’

Tegen de stroom in lukte het om het percentage weidegang te laten groeien. De lessen daaruit wil scheidend buitengewoon hoogleraar Hens Runhaar inzetten bij de omschakeling naar natuurinclusieve landbouw. ‘De omslag naar meer weidegang toont aan dat er in de sector genoeg creativiteit en energie zit om in te spelen op maatschappelijke wensen.’

TEKST INGE VAN DRIE

Met regelmaat halen ze de media: berichten over een afnemende biodiversiteit, over een daling in het aantal boerenlandvogels, over het achteruithollen van het insectenbestand. Als bestuurskundige met een hart voor natuur ziet Hens Runhaar het met lede ogen aan. Hij wijst niet met een beschuldigend vinger-tje naar veehouders, maar ziet in natuur-inclusieve landbouw wel een oplossing om het tij te keren. Dit najaar zwaaide hij af als buitengewoon hoogleraar aan de leerstoelgroep Beheer van biodiversiteit in agrarisch cultuurlandschap aan Wageningen Universiteit. ‘We hebben onderzocht wat nodig is voor een vorm van landbouw waar natuur en biodiversiteit een integraal onderdeel van zijn en niet iets wat erbij hangt. Ofwel: natuurinclusieve landbouw’, zo schetst hij in een notendop de rode draad van die periode.

Wat verstaat u precies onder natuur-inclusieve landbouw?

‘Het gaat om een vorm van landbouw waarbij landbouw en natuur meer met elkaar verbonden zijn. Natuurinclusieve landbouw gaat verder dan kringlooplandbouw. Het gevaar daarvan is dat het nog te veel op efficiëntie is gericht. Natuurinclusieve landbouw is breder: het gaat om het sluiten van kringlopen, om het terugdringen van schadelijke uitstoot van stoffen, de zorg voor de bodemkwaliteit en het herstel van biodiversiteit. Denk aan maatregelen als het ge-

bruik van ruige stalmest in plaats van kunstmest, kruidenrijk grasland en aangepast maaibeheer voor jonge weidevogels.’

Waarom is die vorm van landbouw volgens u zo belangrijk?

‘We zien een enorme afname in vogels en insecten, problemen rond fosfaat, water, klimaat en stikstof en ook bodemdaling en bodemverdichting. Die problemen kun je niet los van elkaar zien. Er is in Nederland een voortdurende druk tot intensivering en schaalvergroting. Een van de oorzaken is dat Nederlandse boeren sterk gericht zijn op export. Ook de hoge grondprijs speelt een rol. Boeren voelen zich daardoor gedwongen om zo efficiënt mogelijk zo veel mogelijk te produceren. Dat leidt tot bijvoorbeeld monoculturen in grasland en gebruik van veel externe input, zoals krachtvoer en kunstmest. Dat geeft vervolgens weer een hoge druk op natuur en milieu.’

‘Ik pleit voor een vorm van landbouw waarbij de productie van voedsel in balans is met het leveren van maatschappelijke diensten als een aantrekkelijk landschap, schone lucht en schoon water en koolstofopslag. Maar daar zijn structurele veranderingen voor nodig. Veehouders zullen anders moeten boeren, maar moeten ook anders gestimuleerd worden. Niet alleen vanuit de markt, maar ook vanuit de overheid en kennisinstellingen.’

Zitten veehouders daar wel op te wachten?

‘Een grote groep boeren wil best natuurvriendelijk boeren en doet er al vrijwillig aan. Ze doen dat uit intrinsieke motivatie. Ze vinden de natuur mooi en belangrijk, ze voelen zich er verantwoordelijk voor. Dat is niet genoeg om de afname in biodiversiteit te stoppen, maar het had ook slechter kunnen zijn.’

Hoeveel veehouders boeren nu al natuurinclusief?

‘Ik zie een driedeling in de sector. Naar schatting boert zo’n tien procent al geheel of grotendeels natuurinclusief. Dan heb je een gemengde middengroep van zo’n tachtig procent van de boeren. Die groep vertoont veel variatie: van boeren die een paar natuurmaatregelen nemen tot boeren die op de helft van hun percelen natuurvriendelijk boeren.’

‘Maar dat vrijwillige karakter heeft ook een keerzijde: sommige boeren staan negatief tegenover natuurvriendelijk boeren en doen niet mee. Het gaat om zo’n tien procent. Zij zoeken de grenzen op en gaan voor maximalisatie van de productie. Maar die middengroep, dat peloton, daar zit echt potentie. Die groep wil best natuurvriendelijk boeren, al lijkt de stikstofcrisis de animo voor verduurzaming nu wel te verminderen.’

Wat houdt boeren tegen om natuurvriendelijker te werk te gaan?

‘Een van de belemmeringen voor omschakeling is dat een visie op natuurinclusieve landbouw ontbreekt. Het is niet concreet genoeg, niet breed gedragen en er is geen langetermijnperspectief. Boeren hebben bovendien weinig financiële ruimte. Met een hoge grondprijs is het lastig extensiveren.’

‘Ook missen er verdienmodellen. Boeren krijgen geen beloning voor maatschappelijke diensten als biodiversiteit, schoon water en koolstofopslag. De markten daarvoor ontbreken en waarschijnlijk zal de consument er niet voor willen betalen. Zeker niet de buitenlandse consument, die het merendeel van de zuivel afneemt.’

‘De overheid is nu aan zet om natuurinclusieve landbouw een boost te geven’

Hoe zou zo'n beloningssysteem eruit moeten zien?

‘Ik denk dat dat vanuit publieke middelen gefinancierd moet worden. Vergelijk het bijvoorbeeld met de inzet van politie. We willen allemaal dat die haar werk doet, maar we betalen er niet individueel voor. De overheid zou ook een fonds moeten instellen voor boeren die willen omschakelen. Zij krijgen bijvoorbeeld te maken met afwaardering van de grond of van stallen die niet meer volledig gevuld zijn.’

‘Het ontbreken van kennis over natuurinclusieve landbouw is een andere drempel. Nu zie je dat vooral commerciële erfbetreders advies geven aan boeren. Zij hebben weinig kennis over of belang bij natuurinclusieve landbouw. Ook zijn er nog nauwelijks onderwijsmodules over natuurvriendelijk boeren. Ten slotte is er een cultuuromschakeling nodig. De sector mist nog boegbeelden voor natuurinclusieve landbouw. De vraag is ook of boeren natuurinclusieve boeren zien als “goede” boeren. Nu verstaan boeren onder een “goede boer” vaak nog iemand met grasland dat zo strak is als een gazon. Kruidenrijk grasland vinden ze maar rommelig. Al begint dat beeld wel te veranderen.’

Dat zijn veel belemmeringen bij elkaar. Is een omschakeling naar een natuurinclusieve landbouw dan wel reëel?

‘Bij weidegang is dat tegen de stroom in ook gelukt. Opstallen paste een paar jaar geleden naadloos in de trend van melkveebedrijven die steeds groter en intensiever werden. Het kostte minder arbeid, het werkte efficiënter en het zorgde voor een hogere productie. Toch is het uiteindelijk gelukt om die da-

lende trend van weidegang te keren. Die lessen kunnen we gebruiken bij de omschakeling naar natuurvriendelijk boeren.’

Welke factoren bepaalden dan het succes bij weidegang?

‘Bij weidegang was er een concreet en breed omarmd doel. De ngo's juichten toename van weidegang toe, omdat het goed was voor dierenwelzijn en een rem op de intensivering zette. Weidegang bezorgde de sector bovendien behoud van legitimiteit en bood commercieel kansen om weidezuivel te vermarkten. En de politiek was er blij mee, omdat de burger de koe in de wei zo belangrijk vindt. Er ontstond maatschappelijke druk om het percentage weidegang te verhogen. Bij natuurinclusief is dat veel minder het geval. Het is een minder tastbaar en zichtbaar begrip. Lang niet alle burgers realiseren zich bijvoorbeeld dat de biodiversiteit in het agrarische cultuurlandschap afneemt.’

‘Bij weidegang is er bovendien veel energie gestoken in het overwinnen van weerstand bij boeren. Weidecoaches hebben een derde van alle melkveehouders bezocht. Het idee dat weidegang en een modern melkveebedrijf niet samen kunnen gaan, is succesvol gepareerd. Een goede boer, die weidt.’

‘Daarnaast was er ook sprake van een brede samenwerking tussen allerlei partijen. Er kwam een keurmerk voor weidezuivel, er werd een Stichting Weidegang opgericht en er werd zelfs een weidegangconvenant opgesteld, waarbij veel partijen zich aansloten. Zo'n nationaal graslandakkoord zie ik er bij natuurinclusieve landbouw nog niet snel van komen. De ideeën en belangen vanuit de

sector en vanuit het maatschappelijk middenveld lopen te veel uiteen.’

Is zo'n succes bij natuurinclusieve landbouw ook mogelijk?

‘Het omslagproces naar meer weidegang was relatief gemakkelijk. Maar die omslag toonde wel aan dat er genoeg creativiteit en energie in de sector is om in te spelen op veranderende maatschappelijke wensen.

Alleen kunnen individuele boeren en ook de sector zelf die ommezwaai niet zonder hulp maken. Dat is te veel gevraagd.’

‘De overheid is nu aan zet om natuurinclusieve landbouw een boost te geven. Ik denk aan het bij elkaar halen van partijen en aan het scheppen van randvoorwaarden, zoals die structurele beloning van diensten als biodiversiteit en koolstofopslag. Idealiter is ook bij natuurinclusieve landbouw de boer nog steeds beheerder van het grasland. Maar de betere beloning voor de door hem geleverde diensten kan wel meer perspectief bieden. En wellicht zorgt die ook voor een rem op bedrijfsbeëindiging.’

De leerstoelgroep is nu beëindigd. Wat betekent dat voor uw rol in die omslag naar natuurinclusieve landbouw?

‘Ik blijf me daar vanuit het Copernicus Instituut voor Duurzame Ontwikkeling voor inzetten. We hebben net een onderzoeksvoorstel gedaan rondom multifunctioneel grasland. We willen een breed gedragen en wetenschappelijk onderbouwde visie op duurzaam graslandbeheer ontwikkelen om bij te dragen aan natuurinclusieve melkveehouderij. Want het is cruciaal dat we daar de komende jaren stappen in zetten.’ |